

převedení z teoretické polohy do polohy dovednostní a především propojení těchto disciplín s činnostmi na školách. Dá se říci, že studium má mít výrazně činnostní a dovednostní ráz. Vzhledem k důrazu na obecnou vzdělanost je ve studiu výrazně preferována komunikace v mateřském jazyce, která přispívá k celkové vzdělanostní úrovni budoucího učitele. Přednášková příprava má stupňovitý ráz, který je dán potřebami vyučovacích předmětů. Systém praktické přípravy je koncipován jako systém činností, které vedou k získání učitelské způsobilosti.

Dnes, kdy si každá pedagogická fakulta hledá svůj charakter, své postavení v kontextu utváření osobnosti budoucího učitele, je více aktuální hledat cesty, jak překonávat přežitá stereotypy. Proces přibližování se k učitelské profesi, školsky a poradensky podporovaný, má dlouhodobý průběh a jak je z předchozího textu patrné, lze jej s úspěchem usměrňovat.

Literatura

- Čermáková, Z. — Holda, D.: Studenti vysokých škol roku 1991. Centrum pro studium vysokého školství ČR, Praha 1991.
- Preibergová, Z. — Straková, E.: Závěrečná zpráva řešení projektu 1991–1993. Centrum pro studium vysokého školství ČR, Praha 1993.
- Hřebíček, L.: Profesionální poradenství a vysoká škola. Centrum pro studium vysokého školství ČR, Praha 1992.
- Labudek, V.: Přístupy ke kvalitě vysokoškolské výuky. Alfa revue, 1992, č. 2.

Výzkum přípravy učitelů primárního vzdělávání

Alena Nelešovská

K velmi výrazné proměně obsahové i organizační je třeba přistoupit v přípravě učitelů primárního vzdělávání. Všechna pracoviště na pedagogických fakultách, která připravují učitele tohoto stupně školy, se podílejí na řešení problematice. Zejména pracovníci kateder učitelství 1. stupně základní školy, pedagogiky, i dalších odborných kateder Univerzity Karlovy, Ostravské univerzity a Univerzity Palackého připravili řadu koncepčních návrhů.

V současné době je úsilí všech zainteresovaných orientováno na zdůvodnění potřeby vysokoškolské přípravy učitelů 1. stupně ZŠ. Je to přirozená reakce na snahy některých osobností o devaluaci tohoto stavu. Všichni zástupci pedagogických fakult se na svých mnohonásobných setkáních shodli na tom, že současná pregraduální příprava učitelů 1. stupně ZŠ, tj. čtyřleté

magisterské studium ukončené obhajobou diplomové práce a státní zkouškou, je adekvátní vzdělání učitelů 1. stupně ZŠ, které vyplývá ze stavu věd o člověku. Nutná je však zásadní reforma v pojetí této přípravy, která by reflektovala proměny celého školského systému. Proto jsme se pokusili navrhnout projekt výzkumu, který by výrazně reagoval na tyto skutečnosti.

Cílem výzkumného úkolu je zjištění výchozího stavu přípravy učitelů 1. stupně ZŠ na všech pedagogických fakultách v ČR. Komparativní studie vycházející z této reality a opírající se i o zkušenosti v zahraničí vyústí v „Návrh modelu obsahové a organizační proměny přípravy učitelů primárního vzdělávání“, který bude předložen k diskusi a v dalším období k ověření jeho funkčnosti na jednotlivých pedagogických fakultách v ČR.

Výzkumný projekt vychází z předchozích aktivit katedry učitelství 1. stupně ZŠ. Katedra učitelství 1. stupně ZŠ na PdF UP v Olomouci se stala na základě usnesení z porady děkanů všech pedagogických fakult v ČR (Hradec Králové — duben 1993) i závěrů z republikových seminářů (Olomouc — září 1993, Ostrava — duben 1994, Olomouc — červen 1994) koordinačním pracovištěm pro řešení problematiky přípravy učitelů primárního vzdělávání.

Výsledky výzkumu vycházejí z průběžných výstupů. Konkrétně se jedná o tyto aktivity:

- Zjištění současného stavu přípravy učitelů na všech PdF v ČR. (Materiál je již vyhodnocen).
- Návrh modelu obsahové a organizační proměny přípravy učitelů primárního vzdělávání a ověření jeho funkčnosti na jednotlivých fakultách v ČR. (Pracovní model byl navržen).
- Vybudování informačního centra přípravy učitelů primárního vzdělávání (rešerše, studijní literatura, diplomová práce, literatura určená školám apod.) a databáze aktivit jednotlivých fakult v oblasti přípravy a realizace seminářů a konferencí. (Databáze údajů je shromažďována na katedře učitelství pro 1. stupeň ZŠ na PdF UP v Olomouci a měla by umožnit větší informovanost v oblasti přípravy učitelů primárního vzdělávání).
- Zavedení doktorandského studia v oboru učitelství 1. stupně ZŠ. (V současné době je doktorandské studium pedagogiky primární školy jako součást PGS oboru pedagogika na PdF Praha a PdF Olomouc).
- Publikační činnost. (Byly zpracovány studijní texty a další materiály např. Učitel primárního vzdělávání, Rozvoj pedagogické způsobilosti u budoucího učitele primárního vzdělávání apod.).
- Získání podkladů na analogických partnerských pracovištích v zahraničí.

(Jako řešitelské pracoviště jsme navázali kontakty zejména s Polskou republikou, Slovenskou republikou, Slovinskem, Belgií, Švýcarskem).

Výsledky výzkumu budou prezentovány v podobě výzkumné zprávy, dílčích studií, konkrétního návrhu modelu obsahové a organizační proměny přípravy učitelů primárního vzdělávání i na celorepublikovém semináři, který bude iniciovat katedra učitelství 1. stupně ZŠ na PdF UP v Olomouci.

Výsledky první etapy výzkumu, která měla zjistit základní údaje o stavu přípravy učitelů primárního vzdělávání na jednotlivých PdF v ČR, uvádíme:

I. Přijímací zkoušky:

PF UJEP v Ústí nad Labem přijímá studenty pouze na základě talentových zkoušek z HV, VV a TV. PF Plzeň přijímá na základě praktického ověření předpokladů pro studium HV, Vv a TV. PF Olomouc přijímá studenty také na základě praktických zkoušek z HV a Vv (u TV vycházejí z výsledků na střední škole). Ostatní pedagogické fakulty zadávají ještě písemné testy z českého jazyka a matematiky v rozsahu učiva ZŠ a SŠ. Praha a Brno mají v programu zařazeny také ústní zkoušky z těchto předmětů a České Budějovice mají zvláštní zkoušku z těchto předmětů pro ty, kteří si zvolili specializaci z cizích jazyků nebo speciální pedagogiky. Kromě hradecké a ústecké PF jsou součástí přijímacích zkoušek také motivační (psychologické, osobnostní aj.) pohovory. Hradec Králové o zavedení takových pohovorů uvažuje.

Navrhované změny:

Vesměs se objevuje návrh na posílení informací o osobnostních předpokladech pro vyučování na 1. st. ZŠ. Pozornost je věnována ověření dispozic k sociálně komunikativním dovednostem a v souvislosti s tím vlastně změna názoru na hodnocení přijímací zkoušky z ČJ a M s ohledem na její jednorázový charakter. Ke zvážení se dává též pojetí písemných testů z obou jmenovaných předmětů. Při zkouškách z tělesné výchovy je doporučeno zaměřit se na předpoklady pro výuku a nikoliv na výkony.

Počty přijímaných studentů:

PdF	Denní studium	Dálkové studium
Olomouc	75	45
Hradec Králové	70	0
Ostrava	82	24
Ústí nad Labem	125	100
České Budějovice	70	0
Praha	100	40
Brno	120	50
Liberec	30	40
Plzeň	80	0

II. Průběh studia

Maximální počet hodin za semestr:

PdF	bez specializace	se specializací
Olomouc	28	33
Hradec Králové	26	36
Ostrava	20	56
Ústí nad Labem	25	28
České Budějovice	26	32
Praha	17	26
Brno	25	28
Liberec	31	0
Plzeň	28	32

Maximální počet zkoušek za semestr:

PdF		PdF	
Olomouc	5	Praha	8
Hradec Králové	5	Brno	5
Ostrava	6	Liberec	7
Ústí nad Labem	5	Plzeň	5
České Budějovice	5		

Navrhované změny:

Např. výrazně redukovat povinné penzum hodin a upřednostnit předměty povinně volitelné a volitelné (Praha, HK). Liberec zavede studium specia-

lizace ve druhé fázi (tj. od šk. r. 1996/97) dvoustupňového magisterského studia.

Zastoupení pedagogicko-psychologických disciplín v učebním plánu:

Názvy pedagogicko-psychologických disciplín jsou na fakultách v ČR podobné a také jejich rozložení v ročnících se příliš neliší. Bude však třeba inovovat obsah těchto disciplín.

Faktické a procentuální vyjádření za celou dobu studia ve společném základu:

	OL	HK	OT	ÚL	CB	PHA	BNO	LB	PL
1. ped.	8:14,5	8:11,0	3:13,6	2: 6,2	4: 7,6	4:32	4: 8,0	17:56,0	4: 7,4
psych.	4: 7,2	4: 5,5	1: 4,5	3:12,5	5: 9,6	2:16	7:13	4:13,2	8:14,8
2.ped.	4: 7,4	10:13,8	2: 9,0	5:20,4	6:11,5	8:64	8:17	15:49,5	7:12,5
psych.	5: 9,2	6: 8,3	2: 9,0	2: 6,2	2: 3,8	3:24	9:19	5:16,5	4: 7,1
3.ped.	4: 8,0	5: 6,9	2: 9,0	3: 9,7	4: 7,6	3:24	3: 7,0	28:92,4	5: 8,9
psych.	3: 6,0	6: 8,3	2: 9,0	2: 6,2	4: 7,6	2:16	0: 0	2: 6,6	4: 7,1
4.ped.	2:10,0	1: 1,4	2: 3,8	1: 3,1	4: 7,6	1: 8	2: 5,0	0: 0	3:11,1
psych.	0: 0	1: 1,4	0: 0	0: 0	0: 0	0: 0	2: 5,0	0: 0	3:11,1

Navrhované změny:

Fakulty navrhují zvýšení hodinové dotace psychologie, posílení pedagogicko-psychologického zaměření studia (zároveň tím oslabení podílu předmětové přípravy), zařazení pedagogické diagnostiky a také předměty zaměřené na osobnostní a sociální rozvoj (empatie, asertivita, hygiena učitelské profese ap.).

Zastoupení předmětových disciplín

PdF	faktické	procento
Olomouc	48	26,8
Hradec Králové	147	51,3
Ostrava	24	30,7
Ústí nad Labem	49	33,6
České Budějovice	59	37,7
Praha	104	58,3
Brno	76	36,0
Liberec	51	49,1
Plzeň	64	32,8

Navrhované změny:

Fakulty různě navrhuji doplnění nebo redukci některých předmětů, jako např.: zařazení ekologické výchovy, výchovy k občanství a evropanství, výchovy k podpoře zdraví; posílit speciální pedagogiku v oblasti logopedie a etopedie, zvýšit hodinovou dotaci předmětu školní legislativa. Vesměs navrhuji oslabit podíl předmětové přípravy, změnit proporce mezi odbornou a didaktickou složkou přípravy, posílit didaktické a psychodidaktické zaměření studia vůbec. Podle úrovně studentů diferencovat odbornou přípravu, ve dvou až třech typech vědní disciplíny specifikovat dle vstupních dispozic posluchačů.

Zastoupení výchov v učebním plánu:

PdF	počet	% bez SPEC	počet
Olomouc	70	39,1	165
Hradec Králové	98	23,6	154
Ostrava	32	41,0	149
Ústí nad Labem	49	27,9	125
České Budějovice	53	32,3	235
Praha	26	34,3	213
Brno	17	33,5	43
Liberec	40	24,5	
Plzeň	65	33,3	

Navrhované změny:

Některé fakulty navrhují snížení hodinové dotace pro výchovy, zajištění proporcionality výchov ve společném základu a uvažují o dalších specializacích ve výchovách i jiných předmětech. V tomto případě pak navrhují zvýraznění těchto předmětů ve vztahu k výchovám. Některé budoucí specializace jsou nabízeny posluchačům jako výběrové disciplíny (např. Praha, Olomouc). Hradec Králové sloučil specializaci výtvarná výchova a pracovní výchova. Toto sloučení je považováno za vhodné.

Zastoupení disciplín obecného základu:

V obecném základu mají fakulty též poměrně shodně nazvané předměty, jako např. biologie dítěte, výpočetní technika, didaktická technika, sociologie, etika, národní dějiny, právní výchova, filozofie, filozofie výchovy, české a střeoevropské dějiny, didaktická technologie, estetika, dějiny umění, kultura, náboženství, výchova k občanství aj.

Faktické a procentuální vyjádření za celou dobu studia:

PdF	počet	%
Olomouc	22	12,2
Hradec Králové	14	28,4
Ostrava	8	10,2
Ústí nad Labem	21	13,7
České Budějovice	11	21,01
Praha	41	7,9
Brno	22	12,0
Liberec	16	12,7
Plzeň	28	14,4

Navrhované změny:

Zvážit integraci předmětů, zvýšit podíl pedagogické praxe. Vytvořit pracovní skupiny pro jednotlivé disciplíny ze zástupců pedagogických fakult v ČR. Rozpracovat jednotlivé monotematické okruhy k problematice přípravy učitelů 1. stupně ZŠ — např. SZZ, prohloubené výchovy, legislativa, řízení apod.

III. Státní zkoušky:

Charakter státních zkoušek je na všech fakultách velmi podobný. Těžiště spočívá v obhajobě diplomové práce a následují státní zkoušky z českého jazyka, matematiky, pedagogiky a psychologie. U všech předmětů je brán zřetel na uplatnění znalostí v praxi, tedy na didaktickou složku. Většinou jsou též umožněny státní zkoušky ze zvolené specializace či prohloubené výchovy. Kromě pražské PF nemají posluchači povinnost SZZ ze specializace prohloubené výchovy vykonat. Snahy však vedou k tomu, aby také zvolený předmět specializace se stal povinnou složkou SZZ.

Navrhované změny:

Těžištěm SZZ by se měly stát didaktiky předmětů. V pedagogice a psychologii by měla být základem vlastní četba monografií, reflexe praktických zkušeností a téma ročníkové práce. V úvahu by se měla brát kvalita řešení úkolů pedagogické praxe, neboť tak lze odkrýt pedagogickou způsobilost budoucího učitele. Vhodné by bylo řešit tento problém v rámci pracovní skupiny pro konkrétní disciplíny.

Vyhodnocení dotazníku a získání základních údajů o studiu učitelství 1. stupně ZŠ na českých a moravských pedagogických fakultách ukázalo jednotný i variabilní přístup v různých oblastech přípravy učitelů primárních škol. Objevily se výrazné návrhy na změny obsahové, organizační, legislativní a jiné.

Od školního roku 1995/96 začnou již některé pedagogické fakulty s ověřováním nového modelu přípravy učitelů primárního vzdělávání nebo s jeho modifikací.

Chemie — didaktika — pedagogika

Josef Budiš

Didaktika zkoumá podstatu, cíle i obsah vzdělávání a vyučování, vyučovací zásady, formy, metody, postupy. Je to obor s velkou historií a tradicí. Didaktická literatura patří k nejstarším památkám nejrůznějších kultur. Pančatantra, Kniha přísloví, některé Hesiodovy, Lucretiovy, Vergiliovy a Ovidiovy spisy, stejně jako Ezopovy a La Fontainovy bajky apod. Systematickou didaktiku vypracoval jako první J. Á. Komenský, jehož odkaz je i v současnosti inspirující.